

Theodor Kallifatides

Amor i enyorança

Traducció del suec de Carolina Moreno Tena

Galàxia Gutenberg

THEODOR KALLIFATIDES

Amor i enyorança

Traducció de
Carolina Moreno Tena

Galàxia Gutenberg

SWEDISH ARTSCOUNCIL

Aquesta traducció ha rebut un ajut del Swedish Arts Council.

Títol de l'edició original: *Kärlek och främlingskap*
Traducció del suec: Carolina Moreno Tena

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2n 1a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: octubre de 2022

© Theodor Kallifatides, 2020, 2022
© de la traducció: Carolina Moreno Tena, 2022
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2022

Preimpresió: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Romanyà-Valls
Pl. Verdager, 1 Capellades-Barcelona
Dipòsit legal: B 12712-2022
ISBN: 978-84-19075-60-4

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a banda de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45).

Aquella primavera la veia cada tarda. Estava amb la seva filla, una nena primeta de sis o set anys que feia la roda tota l'estona, i la fotografiava amb devoció. Gairebé es podria dir que ho feia amb passió, com si intentés capturar en una imatge alguna cosa que era invisible però que ella sí que veia. I quan no la fotografiava, la dibuixava amb el mateix fervor.

Les envejava. Tant la mare com la filla. L'alegria que les unia feia vibrar l'aire que hi havia entre elles. De vegades se somreien o reien sense motiu.

Eren felices, senzillament.

Ell, no.

Es deia Christos L. i perquè no sonés massa estrany es presentava com a Christo. Vivia sol a la seva habitació. Era l'any 1966. Tenia vint-i-cinc anys i tot just acabava de deixar enrere una època difícil. Ara tenia una porta que només era seva. A l'escriptori hi havia un parell de llibres i una llibreta. Era tot el que posseïa.

Ara també hi havia la desconeguda de la càmera.

Vivien a la mateixa residència d'estudiants. Ella amb el marit i la filla, i ell sol com un gos sense amo. La veia sovint. De vegades a l'ascensor, d'altres a la sala comuna del televisor on es trobaven tots al vespre per seguir els debats entre els partits polítics amb vista a les eleccions imminents. Era una mica com una festa escoltar l'Erlander, l'Ohlin, en Hedlund, en Hermansson i fins i tot en Holmberg.

Un cop la va veure sortint de la sauna amb el seu home i els ulls blau cel enterbolits, com l'aigua remoguda d'un estany.

S'havia enrotllat una tovallola blanca al cos sense parar-hi esment i li havia quedat tan poc cenyida que en passar-li pel davant se li va veure el pèl ros del pubis. La imatge li havia quedat gravada al cervell com un adhesiu.

Aquell semestre en Christo havia d'escriure el treball de final de carrera de la seva matèria principal, història de les idees. Era el seu somni des de l'institut, poder dedicar-se als grans corrents de pensament durant una època, i havia gaudit de cada segon del seu pas per la universitat. Fer un treball, però, era tota una altra cosa. Sobre què podia escriure?

La seva directora, la Maria-Pia A., era tan jove com ell però ja havia defensat la tesina i estava treballant en la tesi doctoral. A més d'una ment brillant, tenia bon cor. No cal complicar-se l'existència, va dir posant les seves cames llargues a la taula baixa que hi havia entre tots dos. Eren al seu despatx, on hi havia els seus dos carlins, com sempre.

No entenia què volia dir.

–Sí, home, escriu alguna cosa sobre un grec antic. Segur que hi trobes alguna idea. A més, tens l'avantatge de poder llegir-ho en la llengua original. Només això ja és un punt guanyat.

–Podria ser considerat –va contestar, i es va adonar que havia començat a parlar de forma indirecta. M'estic tornant suec, va pensar, però tant és. Ningú no ho notarà.

La forma passiva crea una terra de ningú entre els dos parlants, però també entre el parlant i si mateix. «Podria ser considerat» no és una assumpció, una promesa, tampoc és una negativa. No dius que tu hi rumiaràs. Queda suspès en l'aire, manté l'horitzó obert. És còmode i descansat, i en el millor dels casos, fins i tot correcte. La forma perfecta per arribar a un acord.

En el camí cap a casa després de la reunió amb la directora, va pensar en Aristòtil, per qui tenia una gran simpatia quan anava a l'institut, sobretot perquè el seu professor a penes podia contenir les llàgrimes quan en parlava.

«Va ser un pensador avançat al seu temps. Quan tots els altres filòsofs flotaven molt per damunt dels núvols, ell camina-

va amb els peus a terra i observava les flors. Quan ells bastien teories sobre el tot, ell indagava com un ésser humà podia tenir una vida decent. Parlava sobre la moderació, la raó, l'amistat i la justícia. Quan va morir el seu fill Nicòmac, molt jove, únicament va dir: "Jo sabia que era mortal" i es va posar a escriure *Ètica Nicomaquea*. Va definir la tragèdia i quasi no hi ha cap obra de teatre que no segueixi les seves regles o que les trenqui. Però són les seves regles.»

Aquell mateix vespre, en Christo es va decidir. Escriuria sobre Aristòtil, en concret, sobre la catarsi.

La dona de la càmera havia aparegut en un molt mal moment. No podia treure-se-la del cap, però estava decidit a no cedir.

Ell no seria com Simeó Estilita, el sant que va viure trenta anys dalt d'una columna per evitar les temptacions d'aquest món i d'aquesta manera apropar-se més a Déu.

En Christo no va arribar més a prop de Déu, però va deixar que els estudis ocupessin el primer, el segon i el tercer lloc. D'això en va derivar tota la resta. Va rebre una molt bona ajuda de la seva directora, fascinada pel concepte de pietat que impregnava el món cristià. Li agradava la idea que escrivís sobre la catarsi.

–Què podria ser l'equivalent de la pietat a l'antiguitat? –li va demanar, una pregunta una mica absurda.

Dos joves asseguts cara a cara i parlant sobre la pietat en un despatx on la llum primaveral desabrigada s'inoculava en els seus cossos i ànimes amb un anhel que ells es prohibien sentir.

–Les societats sense la pietat són bàrbares –va dir la Maria-Pia, i es va aixecar.

En Christo es va sentir expulsat i la Maria-Pia se'n va adonar.

–No t'estic fent fora, però és que avui tinc molta feina.

–Cap problema –va dir ell.

En realitat era tot el contrari. Sí que era un problema que el seu anhel d'abraçar algú s'apoderés d'ell i el desviés del seu camí. Va sortir del despatx gairebé sense alè.

Un problema menys. No era un tema triat a l'atzar. Sobre què podia escriure si no era la catarsi? El seu país, Grècia, era una tragèdia. La vida política era corrupta i violenta; els diputats es compraven, s'intercanviaven i es tornaven a comprar per algú altre. L'atur oscil·lava entre el quaranta i el cinquanta per cent. No es tractava només de la situació general, sinó també de la seva en particular. S'havia convertit en un llast per a la seva família, un llast per als seus amics que amorosament el convidaven a sortir a fer un cafè o una copa tot i saber que haurien de pagar ells. Era un llast per a si mateix i, a poc a poc, es va anar enfonsant en un pantà de desitjos insatisfets, de plans i somnis vans, d'enamoraments desesperançats i de forats als mitjons.

Al final, no va tenir altre remei que fer el mateix que el seu pare i, abans que ell, el pare d'aquest: emigrar, però ells es van quedar als Balcans. En Christo era el primer que anava més lluny, cap al nord, fins al país que els antics anomenaven Thule i actualment és Suècia.

Era l'any 1964 i els primers temps van ser durs.

Acceptava totes les feines que li oferien. Totes temporals, de poca durada i sense drets laborals. Era una mercaderia. Alguns patrons li feien propostes sexuals, d'altres feien el gest sense la proposta. Uns se'l volien tirar i d'altres volien que se'ls tiressin. A més a més, havia de fer algunes tasques sense cobrar, com, per exemple, netejar-los la casa, rentar el cotxe, treure a passejar el gos o regar les plantes. Aquesta última li agradava. Era descansat mirar com el dia envellia amb la mànega a la mà. Era com si ell mateix madurés.

De vegades plorava, no perquè això el consolés, sinó perquè no podia oferir resistència als laments que insuflaven el seu cor com el vent inflava les veles d'Odisseu. Als pares no els deia ni una paraula de tot això, sinó que els mentia, els escrivia cartes optimistes, fins i tot feia broma. No els deia res sobre què era no tenir una corona –literalment, ni una corona– a la butxaca. No tenia un sostre segur, sinó que dormia a casa de diferents compatriotes i de vegades a l'Estació Central. Hi havia dies

que no es podia permetre menjar res. Els diners que s'havia endut de seguida es van acabar. No eren moltes corones, sis-cents per ser precisos. Era tot el que seu pare podia permetre's donar-li. Va agafar els diners i va marxar, tan ple de vergonya que no va mirar ningú als ulls en tot el viatge.

Un vespre, desesperat i afeblit per la gana, va anar cap al parc de Humlegården, que en aquella època era el lloc de les trobades homosexuals precipitades, atemorides. A Atenes també hi havia un lloc d'aquests, a tocar del parc del Camp d'Ares. Senyors grans acomodats compraven un jove o, al revés, homes joves es venien a senyors grans acomodats. Es va col·locar al costat d'un fanal i va esperar amb la intenció de vendre's. Al cap d'una estona va cometre l'error de recolzar la mà al pal i va ser com si es cremés. El fanal no cremava, era just tot el contrari.

La temperatura era de gairebé vint graus negatius. Tenia tot el cos glaçat tret del cor, on li bullia la vergonya, i l'estómac, devastat per la fam. El seu sexe jove s'havia encongit, quasi girat cap endins. Com podia havia caigut tan baix? Va intentar recordar alguna cosa bonica, alguna cosa que li hagués donat escalf en el passat i en pensar en la seva mare va somriure. Què diria ella si el veiés ara? Solia explicar-li que quan va néixer era tan lleig que s'havia espantat i tot, mentre que el pare s'ho havia pres amb calma i li havia dit: no tinguis pressa, dona. Serà guapo com un sol abans d'arribar als trenta.

Què diria el seu pare si el veiés ara, tremolant de fred, disposat a vendre el seu cos, despullar la seva ànima com uns calçotets usats? Van passar alguns homes, un d'ells el va agafar pel collons, va remenar el cap i va dir als altres: «Aquí no hi viu ningú», van riure i van continuar el seu camí. Feia pudor de fam i de vergonya. Dit d'una altra manera, no hi havia res a follar-se ni res que pogués follar. La seva roba grega tan prima més que escalfar-lo li feia agafar fred. Van passar els minuts. Aleshores va aparèixer un senyor ben vestit, es va aturar i el va escodriñar amb una mirada totalment neutra des de darrere les seves ulleres estil Lenin. La gorra negra de pell al cap i

l'abric llarg i negre indicaven que el desconegut era adinerat i la proposta era temptadora. Cent corones, no per un coit sinó per deu fuetades al cul. Tot just l'home va dir cul, va treure un fuet curt i negre, i va continuar:

–Baixa't els pantalons.

Aquest era el límit. D'alguna manera aquest era el límit. Vendre plaer era una cosa, vendre el seu dolor era molt diferent. No cauria tan baix. A poc a poc, arrossegant els peus com un vellet, se'n va anar d'allà notant la mirada d'aquell estrany a l'esquena.

Havia vist aquella mirada abans. A la comissaria de policia, al Departament d'Estrangeria, a la tenda on solia anar a comprar. Era una invalidació. No vals res. No signifiqués res. No ets res. I, per cert, què hi fas, aquí? Torna a pujar al bananer. Fuig d'aquí. No volem saber-ne res de tu. Ens serveixen les teves mans, el teu cul, però no t'imaginis res més. No ets un dels nostres. No ho seràs mai. Ets una cabra grega.

Això és el que deia aquella mirada.

En Christo li havia donat un nom.

La mirada exterminadora.

Probablement sempre ha existit. Alcibíades, que va arrasar tota l'illa de Milos, la tenia. Els conqueridors espanyols quan van esmolar les seves espases amb el coll dels nadons la tenien. Era la mirada d'Eichmann i de Beria.

Des de la guerra de Troia fins a Auschwitz. Què és el que fa que un ésser humà vegi el seu semblant com un animal d'escorxador? O simplement com un forat on ficar-hi el membre? Tinc aspecte de forat, jo?, es preguntava. Potser sí.

El fred, la llum tènue d'aquells bonics fanals, les ombres que passaven titilant, el silenci esmolat, tot plegat estava a punt de desballestar-lo i va buscar refugi en una pensió on havia viscut els primers temps a Suècia.

Era molt tard i la dispesera ja estava a punt d'anar-se'n al llit quan ell va entrar al vestíbul estret i amb poca llum.

–Pobre fill meu, quina fila fas! –va dir aterrida.

El cos no l'obeïa, tremolava des de dins, els genolls se li doblegaven i va caure lentament a la catifa. La dispesera, Carolina von H., no es va deixar arrossegar pel pànic, sinó que li va clavar dues bufetades ben donades i el va tornar en si, va omplir la banyera amb aigua calenta i el va ajudar a arribar al bany.

–Ara ja pots fer-ho tu solet –va dir, i va tancar la porta rere seu. Ell es va despullar amb les mans rígides com les d'un cadàver i es va estirar dins la banyera. Al principi li feia mal, però al cap d'una estona la sang va començar a circular per les venes. La gana es va fer menys manifesta, la vergonya també. Malgrat tot no s'havia doblegat, encara que hi havia estat molt a prop. Com de prop, només ell ho sabia. Les llàgrimes li rajaven avall i ell les deixava rajar. No tot era negre. No ho seria mentre hi hagués gent com Carolina von H., tan malament que l'havia jutjada.

Era la vídua d'un coronel que va morir als seus braços arran d'un infart fulminant. Rondava els setanta però semblava que en tingués cinquanta, es comportava com si en tingués trenta i feia la impressió de persona totalment desvalguda quan en Christo es fixava en la seva figura, tan prima, vagant per les enormes estances, fullejant un llibre o tocant el piano.

Costava imaginar-se-la netejant la cuina o anant a comprar. Cada matí s'embellia encara més per a ella i per al seu difunt marit, a qui sempre anomenava el Coronel, mai amb cap altre nom, i ella mateixa volia que l'anomenessin la Coronela. Així i tot no vivia en les boires d'una felicitat passada, sinó que mantenia un ordre en la seva vida. No era fàcil viure de la pensió de viudetat; per tant, s'encarregava de llogar l'habitació de la minyona de l'immens pis de l'avinguda Karlavägen. Carolina von H. era curosa però sense ser primmirada, amable però no invasiva, interessada però no tafanera.

Era la primera vegada que coneixia gent de la seva classe i estava tan sorprès com entusiasmat. La burgesia sueca era un paisatge nou. De vegades el deixava que li fes companyia al

gran saló. Va ser en aquestes converses quan es va adonar que el Coronel havia sigut un nazi actiu durant la guerra, però ella ho refutava dient que «en aquell temps tothom ho era». Era com una moda. La cosa no era preocupant i tampoc no preocupava a ningú.

–Nosaltres, els suecs, tenim una llarga tradició de col·locar-nos al costat del dragó –va dir, i va fer un xarrup de xerès.

Segurament Suècia tenia alguna cosa a veure amb «el perill roig», els comunistes i Stalin, la seva manera de pronunciar la paraula «revolució» era única. Feia que sonés com un mal de ventre. Les simpaties nazis es van amagar sota l'estora. El mateix Hermann Göring estava casat amb una parenta llunyana del Coronel. Era nazi, ella? Ni gota. Els trobava força vulgars –eren paraules seves–, però tenien bones intencions. Fora la púrria! Jueus, comunistes, gitanos i gais. Aquesta última paraula també era seva.

Ell no s'escandalitzava apreciablement tot i que ell també era púrria, comunista i mig gai. Era una delícia ser en aquell saló calent, veure el foc a la llar, mirar com queia la neu, sentir la veu una mica ronca de la Coronela i pensar en el seu barri a Atenes.

L'aigua calenta de la banyera l'anava descongelant.

Unes campanes van tocar les dotze. Va sortir de l'aigua i, quan estava eixugant-ho tot per deixar-ho ben net, la Coronela va cridar des de la cuina que l'estava esperant. Es va posar roba neta i va anar cap a la cuina, on hi havia la taula parada. Dos ous ferrats amb bacó i cafè del fort de la marca Arvid Nordquist Classic, un detall que ella va voler remarcar. Era realment bo. La Coronela se'l mirava mentre ell menjava. La seva mare també ho feia.

En acabat, se'n va anar al llit i va dormir quinze hores seguides. Quan es va despertar, la Coronela li havia trobat feina en un restaurant propietat d'un conegut seu.

Ell no en parlava mai, d'això. Amagava la vergonya dins el seu cor, així com l'agraïment vers la seva dispesera i la por que

la gent es pensés que li escalfava el llit. No era així. La Coronela mai li va demanar res més que s'assegués al seu costat de tant en tant al gran saló i parlessin del Coronel, dels balls i les tra-pelleries al Grand Hôtel, de les vacances a Båstad i els sopars al Stadshotellet, i de tots aquells cadets joveníssims. No has sigut mai infidel?, li va demanar ell una vegada. La pregunta era ofensiva, i així li ho va dir, però amb tot li va respondre: «No! Això és cosa de minyones i mossos».

En Christo va viure a casa de Carolina von H. gairebé un any, fins que va aconseguir una habitació a la residència d'estudiants Strix. No podia haver tingut una professora millor per aprendre suec. Li assenyalava totes i cadascuna de les faltes, li explicava la diferència entre *innan* i *före* («abans» com a conjunció i com a preposició), entre *sin* i *hans* (el possessiu i el possessiu reflexiu), i el valor de les paraules.

«Les paraules són com les monedes. N'hi ha de grans i de petites: enraonar equival a cinc cèntims, xerrar un cèntim i fer bla bla bla no val res; parlar costa una corona. Ho entens?», li preguntava periòdicament. No era el mateix el verb *brinna* ('cremar', intransitiu) i *bränna* ('cremar' transitiu), ni *väcka* ('despertar' transitiu) i *vakna* ('despertar' intransitiu). Per a ell aquestes diferències tenien una importància extra perquè en grec no existeixen. La mestra no li treia l'ull de sobre.

«Matisos, noiet. Sense ells, tot es perd. L'amor i l'humor, la tendresa i la ironia, la veritat i la hipocresia. Les nostres converses serien simples, anodines, planes. El llenguatge no ho és tot, però tot és llenguatge.»

Escoltar-la era relaxant. L'univers suec se li obria de bat a bat i el seu agraïment era immens i profund. De vegades les seves explicacions eren pura poesia.

«La boirina ve del mar. La boira, del cel.»

Va ser gràcies a ella que va presentar la sollicitud per entrar a la universitat.

«Tens cap. No penso permetre que es perdi en la inèrcia de la rutina i la indiferència.»

Ningú li havia parlat d'aquella manera. De forma menys concreta n'estava enamorat, sobretot després d'haver-la acompanyat als estables rere l'estadi.

Hi tenia cavalls. Sempre n'havia tingut. El seu avi solia coincidir amb Hjalmar Söderberg quan aquest sortia a fer un passeig de bon matí per l'avinguda Karlavägen. Amb el record de les passejades matinals amb el Coronel li vessaven les llàgrimes.

«Fèiem tan de goig tots junts, els cavalls i nosaltres. La gent es girava per mirar-nos», deia. Quan el Coronel es va morir, ella va heretar el seu cavall de servei, que es deia Axel. Era el cavall més bell del món, d'ulls afables, pestanyes llargues i blanques, i a més els petons el tornaven boig. Veure-la amb l'Axel era gairebé una experiència religiosa. Es transformava en una noia de divuit anys. La seva veu era dolça i decidida, s'asseia a la bèstia amb vivesa i agilitat, els llavis li dibuixaven un somriure que no li havia vist mai abans.

«Mare meva, Coronela, crec que m'he enamorat de vostè», li deia ell, i ella se n'anava al trot amb una rialla.

Quan va començar la universitat, a la dona li queien llàgrimes d'alegria. Ell li va preguntar si podia anar a veure-la de tant en tant i ella li va dir que sí, però no ho va fer mai. De vegades la trobava a faltar i un matí va llegir al diari que s'havia mort en un dels seus passejos a cavall. El seu cor havia dit prou dalt de la sella. L'Axel va entendre què estava passant i va tornar a l'estable a pas lent, amb molt de compte. El familiar que havia escrit la necrològica la va anomenar «l'última rosa de la burgesia sueca».

En Christo va anar a l'enterrament, però es va quedar força lluny, penedit de no haver tingut el coratge d'abraçar aquella última rosa.

Quan tothom se n'havia anat cap a casa, ell s'hi va quedar i va posar una rosa vermella radiant a la tomba.

No havia parlat mai de tot això amb ningú, però de sobte, sense cap motiu en realitat, tenia ganes d'explicar-ho tot

a la dona que fotografiava la seva filla davant la seva finestra.

La solitud ens fa supersticiosos i la casualitat esdevé el nostre destí. La dona de la càmera va entrar a la seva vida portada per un significat que ni ell ni ella no podien comprendre encara.

La bugaderia de la residència no era el lloc més romàntic del món, però va ser allà on va tornar a coincidir amb la dona de la càmera.

Eren les set del matí. Plovia, el cel era fosc i compacte com un embenat. La llum dura de neó feia que les rentadores semblessin Polifems, el gegant d'un sol ull de l'*Odissea*. Estaven sols. Més que això. Estaven entotsolats, no desperts del tot encara, sumits en si mateixos. Així i tot, el seu cor batejava més de pressa només a causa de la proximitat d'ella.

Van intercanviar només un «hola» i van continuar omplint les màquines amb la roba bruta. Ell no en tenia gaire. Un parell de camises, una mica de roba interior i mitjons. El carregament d'ella, en canvi, era voluminós. La roba del marit, de la nena i la seva. Va observar les piles pensarosa, com si es preguntés pel sentit de la vida.

Ell no la volia molestar. El silenci, però, era incòmode, hostil, i l'obligava a mirar-la. Els seus moviments quan classificava la roba en diferents piles eren lents, metòdics i al mateix temps ingràvids. Ho havia fet abans. Aquí els calçotets del marit, allà les seves calces. La filla també tenia la seva pila i era la més gran. El silenci creixia, es feia més patent sota la duresa de la llum. En Christo buscava desesperadament alguna cosa a dir. Al final li va sortir.

–Ja has decidit qui votaràs? –va preguntar al temps que desitjava no haver obert mai la boca. Ella va posar uns ulls com plats i va esclafir a riure.

–És la pitjor frase per lligar que he sentit mai!

S'havia trencat el gel. Com la majoria de dones joves, ella tenia una vasta experiència en temes de lligar. Des de la pista de ball de Lycksele, on havia crescut, fins a les festes de la Facultat d'Art.

Es van presentar amb un hola i el nom, però sense encaixada de mans.

Rania i Christo.

Ella tenia molta curiositat per saber quin era el seu país d'origen i va resultar que era una enamorada de Grècia, tot i que no hi havia estat mai, i al final li va preguntar com suportava viure sense el sol grec.

Ja li havien fet aquesta pregunta abans i va respondre breument:

–Qui ho ha dit, que ho suportó?

Ella va somriure i amb un assentiment de cap li va fer saber que estava de part seva. La veritat era que n'estava fart, d'aquella pregunta.

–Cada dia enyoro Grècia –va dir.

Hi havia deixat la gent que estimava, la seva venerada llengua, la seva ciutat, la qual segurament el traïa amb tants turistes, però que ell continuava adorant: les seves places i carrers, les seves tavernes senzilles que feien olor d'alfàbrega i orenga. Ras i curt havia deixat tot el que era la seva vida i la gent li preguntava si trobava a faltar el sol.

Contra la seva voluntat li va sortir un to enfadat i amb ganes de brega.

Això no comença bé, va pensar, i en aquell mateix segon la Rania va dir que era hora de marxar.

–Gràcies per la xerradeta –va dir, va obrir la porta i va sortir. La seva veu tenia un deix de tendresa.

–Gràcies a tu.

Una altra vegada que volia dir molt més però que no va dir res. Va pensar en Carolina von H. Segons la seva teoria, la xerradeta era una moneda molt petita, potser de cinc cèntims, però no quan era la Rania qui ho deia.